

II. Ο Εμφύλιος πόλεμος

5.73

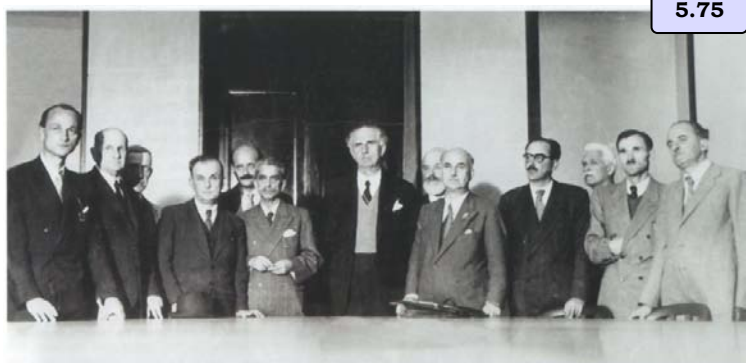
Ο Γ. Παπανδρέου, αναλαμβάνει πρωθυπουργός της εξόριστης Κυβέρνησης, στη Μέση Ανατολή, τον Απρίλιο του 1944

5.74

Τα μέλη της «Κυβέρνησης του Βουνού», η οποία συγκροτείται το Μάρτιο του 1944

5.75

Η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, που συγκροτείται τον Οκτώβριο του 1944 από εκπροσώπους της εξόριστης Κυβέρνησης και της «Κυβέρνησης του Βουνού»

▲ Τι επιδιώκεται με τη δημιουργία της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας; [5.75]

■ Πόσες και ποιες κυβερνήσεις έχει η Ελλάδα λίγο πριν το τέλος της γερμανικής κατοχής; [5.73] & [5.74]

Μαρτυρία της Δ. Ράπη, από το χωριό Ζιάκα Γρεβενών:

«Το 'κανε κι, ο ένας κι ο άλλος, οι, δικοί μας, δεν ήταν ξένοι. Τώρα έγινε εμφύλιος πόλεμος, δεν ήταν ξένοι, αναμεταξύ μας έγινε. Ο αδελφός μου ο Αντρέας αντάρτης, ο Θόδωρος αντάρτης, η Βάγια η αδελφή μου ανταρτίνα. Και ο Γιάννης ο άλλος αδελφός μου ήταν στρατό, τον καλούσε η ηλικία. Τώρα πολεμούσαν ο ένας με τον άλλον, αδελφία με αδελφία, είμασταν μια χαρά! Και τραυματίστηκαν και οι δυο. Και τα δυο τ' αδελφία. Ο Γιάννης άπου ήταν στρατό τραυματίστηκε, πέντε μήνες στο νοσοκομείο έκανε, τραυματίζεται και ο Θόδωρος εδώ. Τώρα ο πατέρας μου, πού να πάει ο καημένος, με τη μάνα; [...] Τη μια τη μέρα πάει στα Γρεβενά να δει εκείνο τον αδελφό μου, το μεγαλύτερο, την άλλη την ημέρα έπρεπε να πάει απάνω στο βουνό να δει τον άλλον. Όχι εδώ, μακριά! Τέτοια τραβήξαμε.»

5.76

▲ Σε ποια κατάσταση αναφέρεται η μαρτυρία; [5.76]

- σ ❖ Ποιες συνθήκες επικρατούν στην Ελλάδα τα χρόνια της Κατοχής;
- ύ ❖ Για ποιο λόγο ο πόλεμος, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, ονομάζεται Εμφύλιος;
- ν
- θ
- ε
- σ
- η

Μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου η Ελλάδα είναι εδαφικά ενισχυμένη με την ένωση των Δωδεκανήσων, το 1948. Έτσι, πετυχαίνει την **εδαφική ολοκλήρωσή** της καθώς αποκτά τα οριστικά σύνορά της, τα οποία έχει μέχρι σήμερα. Έχει όμως να αντιμετωπίσει σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, τα οποία δυσκολεύουν τη διαδικασία **ανασυγκρότησης** της. Πολλά από αυτά σχετίζονται με τον Εμφύλιο πόλεμο και τις επιπτώσεις του. Οι Έλληνες παραμένουν χωρισμένοι σε νικητές και σε ηττημένους του Εμφύλιου πολέμου και δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα. Τα προβλήματα αυτά υποχωρούν κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, καθώς γίνονται προσπάθειες για τον εκδημοκρατισμό της χώρας.

Στην πολιτική ζωή κυριαρχούν την εποχή αυτή δυο πολιτικές προσωπικότητες. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Γεώργιος Παπανδρέου.

Σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα στα μεταπολεμικά χρόνια είναι και η φτώχεια που επικρατεί στην ελληνική ύπαιθρο. Μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού μετακινείται στα αστικά κέντρα, κυρίως στην Αθήνα, για αναζήτηση εργασίας. Πολλοί Έλληνες **μεταναστεύουν** και σε χώρες του εξωτερικού αναζητώντας εργασία και μια καλύτερη ζωή.

Στον οικονομικό τομέα, αν και η γεωργία παραμένει ο σημαντικότερος κλάδος της ελληνικής οικονομίας, δίνεται μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη της βιομηχανίας. Μεγάλες και μικρότερες βιομηχανικές μονάδες δημιουργούνται σε μεγάλες πόλεις. Η δημιουργία βιομηχανικών περιοχών, δίπλα στα αστικά κέντρα, αυξάνει και την ανοικοδόμηση, κυρίως από τη δεκαετία του 1960, οπότε χιλιάδες ανθρώπων συγκεντρώνονται εκεί.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

εδαφική ολοκλήρωση:

η οριστικοποίηση των συνόρων του ελληνικού κράτους με την ένωση των περιοχών, οι οποίες κατοικούνται από Έλληνες

ανασυγκρότηση:

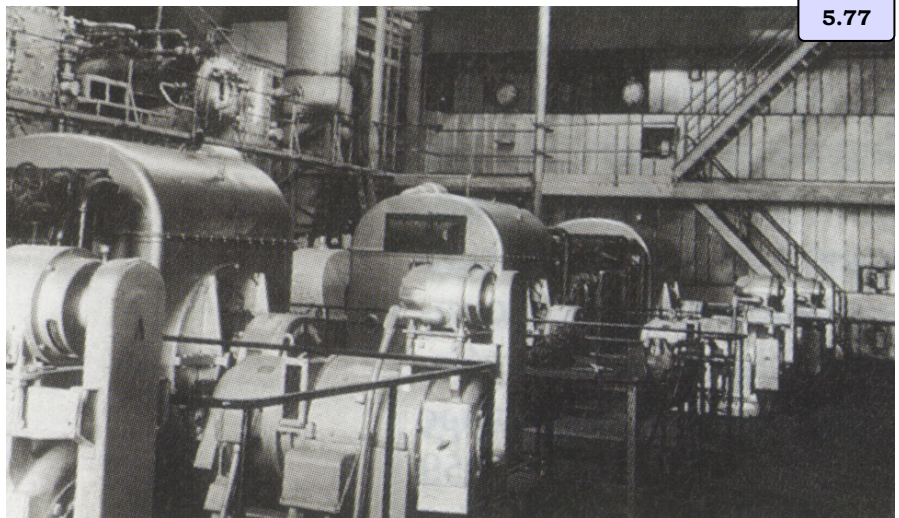
η αποκατάσταση της χώρας μετά από μια δύσκολη περίοδο, όπως είναι ένας πόλεμος ή μια οικονομική κρίση

μετανάστευση:

η ατομική ή ομαδική μετακίνηση πληθυσμού στο εσωτερικό της χώρας ή σε χώρες του εξωτερικού για την εξεύρεση εργασίας

αστυφιλία:

η τάση μετακίνησης του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών στα αστικά κέντρα

5.77

Σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στο Νέο Φάληρο Αττικής (1957)
Μεταξύ 1955 και 1973 η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος ενδεκαπλασιάζεται

- ▲ Συυδέω την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος με την προσπάθεια ανασυγκρότησης της Ελλάδας στα μεταπολεμικά χρόνια. [5.77]

1949

τέλος
Εμφύλιου
πολέμου

ανασυγκρότηση της χώρας

αστυφιλία - μετανάστευση

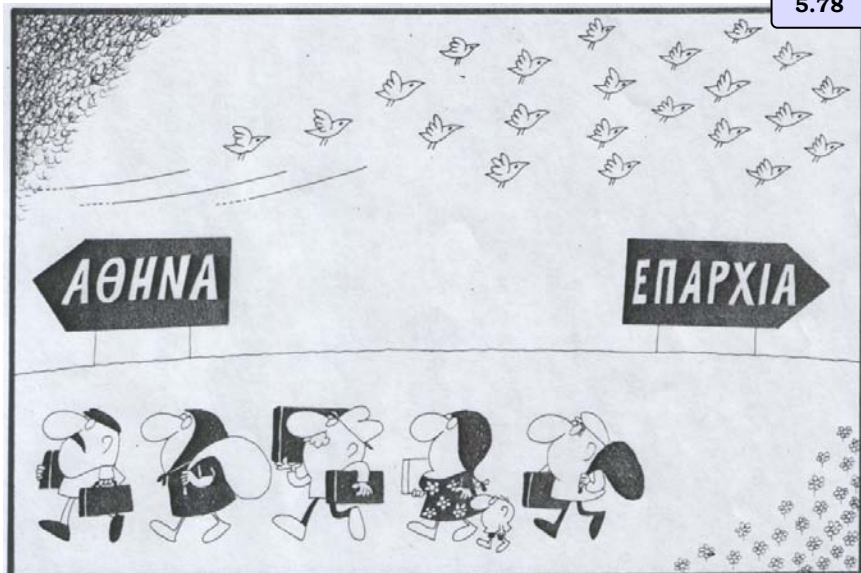
1967

επιβολή
στρατιωτικής
δικτατορίας

I. Η αστυφιλία στα μεταπολεμικά χρόνια

5.78

Γελοιογραφία του Κυρ

◀ Σε ποιο φαινόμενο της μεταπολεμικής Ελλάδας αναφέρεται ο γελοιογράφος; [5.78]

«Η Ελλάδα συρρέει στην Αθήνα - για ένα μεροκάματο: Στην οικοδομή [...], στις φάμπρικες, [...] στον ιδιωτικό τομέα, που αναπτύσσεται. [...] Είναι η εποχή της πολυκατοικίας και των θυρωρών.»

Μπιρσίμη-Μαράκη Ρ., *Ένας αιώνας Ελλάδα*, Καστανιώτης, Αθήνα 2000, σ. 182

5.79

Αγγελία από εφημερίδα της εποχής (1961):

5.80

«Χωριατόπαιδο ζητείται δια πρατήριο βενζίνης, 15-16 ετών, τίμιον και υγιές. Παρέχονται ύπνος, ενδυμασία, μισθός και τυχερά. Βασιλέως Παύλου 146, Βούλα Αττικής, τηλ. 04412.»

■ Για ποιους λόγους πολλοί κάτοικοι της επαρχίας κατευθύνονται στην Αθήνα, σύμφωνα με τις πηγές; [5.79] & [5.80]

5.81

Η πλατεία Ομόνοιας στην Αθήνα κατά τη δεκαετία του 1950

■ Περιγράψω την Αθήνα στα μεταπολεμικά χρόνια, σύμφωνα με τις πηγές. [5.81] & [5.82]

«Κάθησα σ' ένα από τα παγκάκια εκεί κοντά. Δίπλα μου ένα ζευγάρι από την επαρχία.

Όλο δείχνανε. «Να!... το σπίτι του θείου και της θίτσας... ώ πω πω!... να και το γιαουρτάδικου του Μήτσου, και του Χίλτον*... πω... πω... πολυκατοικίες... να και τα συντριβάνια... Δεν πάμε σπίτι μας φέτους... ας του χωριό να βγάλη σκόρο... θ' αγοράσουμε ένα ριτιρέ!...»

Αργυράκης Μ., «Ο Λυκαβηττός αξιοποιείται!...», εφ. *Ελευθερία* (8.4.1962)

5.82

* Χίλτον, ξενοδοχείο της Αθήνας

II. Η μετανάστευση στη Γερμανία

5.83

Ελληνίδα μετανάστρια με τα παιδιά της, αμέσως μετά την αποβίβασή της από το τρένο που τους έχει μεταφέρει στη Γερμανία (δεκαετία του 1960)

- Μελετώ τις πηγές και αναφέρω τις ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες μεταναστεύουν. [5.83-5.86]

5.86

Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία μοιράζονται το ίδιο δωμάτιο (δεκαετία του 1960)

Έλληνας μετανάστης, από την Πάτρα, αφηγείται (1970):

«Εγώ είμαι στη Γερμανία από το 1960. Και στην Ελλάδα εργάτης ήμουνα, στα Καμίνια, βγάζαμε τούβλα. Άρα για να φύγω από κει και να 'ρθω εδώ στην ξενιτειά, έπεται ότι δεν τα περνούσα και τόσο καλά στην Ελλάδα κι' έψαχνα για κάτι καλύτερο. Και ναι μεν εδώ στη Γερμανία βρήκαμε περισσότερη δουλειά κι' από μισό παπούτσι που λέει ο λόγος που είχαμε στην Ελλάδα, εδώ αποκτήσαμε τρία και τέσσερα ζευγάρια, αλλά το τίμημα είναι βαρύ...»

5.84

- ▲ Για ποιους λόγους μεταναστεύουν οι Έλληνες στη Γερμανία κατά τη μεταπολεμική περίοδο, σύμφωνα με την πηγή; [5.84]

Έλληνας μετανάστης στη Γερμανία αφηγείται (1971):

«Έχω σκοπό να μείνω ακόμα δέκα χρόνια εδώ. Τώρα δουλεύει και η γυναίκα μου, κερδίζουμε καλά. Έχουμε βρει καλό σπιτάκι, το παιδί πάει στο γερμανικό σχολείο, εμείς δεν έχουμε δυσκολίες με τους Γερμανούς. Έχουμε και φίλους, [...] έρχονται στο σπίτι και συζητάμε. Κι' αυτοί έχουνε τους ίδιους καημούς μόνο που είναι στην πατρίδα τους. Νομίζω πως εμείς οι ξένοι έχουμε κακή γνώμη για τους Γερμανούς γιατί δεν τους ξέρουμε, δε μιλάμε μαζί τους...»

5.85

- Περιγράφω τις συνθήκες ζωής των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία. [5.85] & [5.86]

- σ
ύ
ν
θ
ε
σ
η
- ❖ Ποια είναι τα σημαντικά προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος στα μεταπολεμικά χρόνια;
  - ❖ Ποια είναι τα κίνητρα για την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση;

10. Η στρατιωτική δικτατορία

Την 21^η Απριλίου 1967, μια ομάδα συνταγματάρχων, με αρχηγό τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, εκμεταλλεύεται την **πολιτική αστάθεια** και επιβάλλει στην Ελλάδα **στρατιωτική δικτατορία**. Διακόπτει έτσι την πορεία της χώρας προς τον εκδημοκρατισμό, που διαμορφώνεται από την αρχή της δεκαετίας του 1960.

Πολιτικά πρόσωπα, άνθρωποι των γραμμάτων αλλά και απλοί πολίτες, γνωστοί για τις δημοκρατικές αντιλήψεις τους, γίνονται από την πρώτη στιγμή στόχος του καθεστώτος της **χούντας**. Φυλακές αλλά και τόποι εξορίας, όπου οδηγούνται όσοι θεωρούνται επικίνδυνοι για το καθεστώς, γεμίζουν με ανθρώπους που διώκονται για τις ιδέες τους. Η χούντα καταργεί κάθε ελευθερία και ατομικό δημοκρατικό δικαίωμα του πολίτη.

Οι πολίτες αντιδρούν στη δικτατορία. Άλλοι φεύγουν σε χώρες του εξωτερικού και οργανώνουν από εκεί την αντίσταση κατά του δικτατορικού καθεστώτος ενώ πολλοί παραμένουν στη χώρα και οργανώνονται για την ανατροπή του.

Κορυφαία στιγμή αντίστασης κατά της δικτατορίας αποτελούν τα γεγονότα που έχουν σχέση με το φοιτητικό κίνημα. Φοιτητές και φοιτήτριες καταλαμβάνουν τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Φεβρουάριο του 1973, και οργανώνουν κινητοποιήσεις στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και τα Ιωάννινα. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου, το Νοέμβριο του 1973, γίνεται γνωστή σε όλο τον κόσμο και επηρεάζει τη διεθνή κοινή γνώμη εναντίον του δικτατορικού καθεστώτος στην Ελλάδα.

Η στρατιωτική δικτατορία κλονίζεται και, τελικά, το 1974 καταρρέει. Η δημοκρατία αποκαθίσταται, σχηματίζεται κυβέρνηση εθνικής ενότητας και πρωθυπουργός ορίζεται ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

πολιτική αστάθεια:

όταν δεν υπάρχει σταθερότητα και αλλάζουν συνέχεια οι κυβερνήσεις

στρατιωτική δικτατορία:

το καθεστώς το οποίο επικρατεί με την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος από στρατιωτικούς με τη χρήση βίας

χούντα:

(λέξη ιαπωνικής προέλευσης) ομάδα αξιωματικών οι οποίοι συνωμοτούν για να καταλάβουν την εξουσία με στρατιωτικό πραξικόπημα

Άρμα μάχης στο προαύλιο της Βουλής των Ελλήνων, κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος, το πρωί της 21^{ης} Απριλίου 1967

▲ Με ποιον τρόπο επιβάλλεται η δικτατορία στην Ελλάδα την 21^η Απριλίου 1967; [5.87]

21.4.1967	Φεβρουάριος 1973	Νοέμβριος 1973	24.7.1974
στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ελλάδα	κατάληψη της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών από φοιτητές και φοιτήτριες	εξέγερση φοιτητών και φοιτητριών στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο	κατάρρευση του δικτατορικού καθεστώτος

I. Η ζωή στα χρόνια της δικτατορίας

Απόσπασμα από Βασιλικό Διάταγμα (21^η Απριλίου 1967):

«Εν ονόματι του άρθρου 91... Απαγορεύονται οι δημόσιες και ιδιωτικές συγκεντρώσεις ...»

5.88

Απόσπασμα από δημοσίευμα εφημερίδας της εποχής:

«Το Στρατοδικεϊόν της Θεσσαλονίκης κατεδίκασε [...] τον Κ.Δ. εις τετραετή φυλάκιση, διότι επώλησεν δίσκο του Θεοδωράκη, του οποίου η μουσική είναι απαγορευμένη.»

5.89

- Σε ποιες απαγορεύσεις, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, αναφέρονται οι πηγές; [5.88] & [5.89]

«Το δικτατορικό καθεστώς που είχε επιβάλει το πραξικόπημα των συνταγματαρχών, αναστάτωσε κυριολεκτικά του Έλληνας της Γερμανίας που κοντά στον πόνο της ξενιτιάς, τους βασάνιζε τώρα και η αγωνία για τους δικούς τους στην Ελλάδα. Ξεσηκωμοί, φοιτητικές ταραχές, φυλακίσεις, βασανιστήρια, εξορίες και χίλια δυο άλλα που μάθαιναν, τους ανησυχούσαν φοβερά, μια που δεν μπορούσαν να μάθουν και λεπτομέρειες για το τι ακριβώς συνέβαινε. Ό,τι μάθαιναν, το μάθαιναν από τις ξένες εφημερίδες. Οι ελληνικές τα παρουσίαζαν όλα ρόδινα.»

Σαλούρου Β., *Απ' τη ζωή μιας μετανάστριας*, Αθήνα 1986, σ. 146

5.91

- ▲ Περιγράψω τη ζωή των Ελλήνων στα χρόνια της δικτατορίας, σύμφωνα με την πηγή. [5.91]

5.90

Γελοιογραφία του Η. Σκουλά για την έλλειψη ελευθεροτυπίας (ελευθερίας του Τύπου) στα χρόνια της δικτατορίας

- ▲ Πώς παρουσιάζει ο γελοιογράφος την ελευθεροτυπία, στα χρόνια της δικτατορίας; [5.90]

5.92

Αφίσα ανώνυμου δημιουργού, η οποία κυκλοφορεί στην Ευρώπη στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας

- ▲ Πώς παριστάνει ο δημιουργός της αφίσας την Ελλάδα (GRECE), κατά τη διάρκεια της δικτατορίας; [5.92]

II. Η εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών

5.93

Το κτίριο του Μετσόβιου Πολυτεχνείου τις μέρες της φοιτητικής εξέγερσης, το Νοέμβριο του 1973

5.94

Φοιτητές και φοιτήτριες στο προαύλιο του Πολυτεχνείου διαδηλώνουν κατά της στρατιωτικής δικτατορίας (Νοέμβριος 1973)

- Ποια είναι τα συνθήματα των φοιτητών και των φοιτητριών κατά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, το Νοέμβριο του 1973; [5.93] & [5.94]

Μηνύματα του ραδιοφωνικού σταθμού που λειτουργεί παράνομα στο χώρο του Πολυτεχνείου:

«Εδώ Πολυτεχνείο, Εδώ Πολυτεχνείο σάς μιλά ο ελεύθερος ραδιοφωνικός σταθμός των ελεύθερων αγωνιζόμενων φοιτητών, των ελεύθερων αγωνιζόμενων Ελλήνων...»
 «Αυτή τη στιγμή δεκάδες χιλιάδες λαού έχουν κατακλύσει σε μεγάλη ακτίνα γύρω από το Πολυτεχνείο, όπου βρισκόμαστε, όλους τους δρόμους, όλες τις πλατείες».
 «Η νίκη μας είναι κοντά. Όλος ο λαός να κατέβει στους δρόμους της Αθήνας. Γενική κινητοποίηση. Πρέπει να νικήσουμε».
 «Στρατός - λαός μαζί όλοι ενωμένοι, ενάντια στη Χούντα».

5.95

5.96

Άρμα μάχης λίγο πριν εισβάλει, με εντολή του στρατιωτικού καθεστώτος, στο χώρο του Πολυτεχνείου (17.11.1973)

- ▲ Τι επιδιώκουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες με τη λειτουργία του παράνομου ραδιοφωνικού σταθμού; [5.95]
- ◀ Με ποιο τρόπο αντιδρά η στρατιωτική δικτατορία στην εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών; [5.96]

σ
ύ
ν
θ
ε
σ
η

- ❖ Με ποιους τρόπους προσπαθεί να κυριαρχήσει το δικτατορικό καθεστώς;
- ❖ Ποια είναι η σημασία της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, το 1973;

11. Το κυπριακό ζήτημα

Το κυπριακό ζήτημα είναι σημαντικό εθνικό θέμα και απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Η Κύπρος βρίσκεται από το 1878 στην κατοχή των Άγγλων, αλλά οι Ελληνοκύπριοι επιθυμούν την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Μετά την αποτυχία των ειρηνικών διεκδικήσεων, το 1955 αρχίζει ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων. Την ένοπλη δράση αναλαμβάνει η μυστική στρατιωτική οργάνωση **Ε.Ο.Κ.Α.** Ο κυπριακός λαός συμμετέχει και συμπαραστέκεται με όλες του τις δυνάμεις. Οι συγκρούσεις είναι πολλές και οι αγγλικές δυνάμεις επιβάλλουν σκληρά μέτρα στο νησί. Η διεθνής κοινότητα αδυνατεί να βρει λύση.

Τελικά, το 1960, η Κύπρος ανακηρύσσεται ανεξάρτητη δημοκρατία, με πρόεδρο τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Σημαντικά προβλήματα εμφανίζονται όμως στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων που κατοικούν στο νησί και αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα, τους Ελληνοκύπριους που υπερτερούν αριθμητικά και τους Τουρκοκύπριους.

Τον Ιούλιο του 1974, η ελληνική χούντα προσπαθεί με πραξικόπημα να ανατρέψει τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Τουρκία εισβάλλει τότε στην Κύπρο και τα στρατεύματά της καταλαμβάνουν το βόρειο τμήμα του νησιού. Σχηματίζουν εκεί ένα τουρκοκυπριακό κράτος, το οποίο δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα. Μεγάλος αριθμός Ελληνοκυπρίων εκτοπίζεται βίαια και το νησί **δικοτομείται**.

Από τότε η Κύπρος παραμένει διχοτομημένη και το κυπριακό πρόβλημα άλυτο. Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 2004, δίνει νέες ελπίδες για τη λύση του ζητήματος.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Ε.Ο.Κ.Α.:

η Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών, η οποία δρα το διάστημα 1955-1959 με αρχηγό τον Γεώργιο Γρίβα

δικοτόμηση της Κύπρου:

η διαίρεση της Κύπρου, μετά την εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων, σε δύο τμήματα, το νότιο και το βόρειο

5.97

Χάρτης της Κύπρου, μετά την εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων (1974)

▲ Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τα μέρη στα οποία διχοτομείται η Κύπρος, μετά το 1974. [5.97]

1955-1959	1960	15.7.1974	20.7.1974	2004
Απελευθερωτικός Αγώνας των Ελληνοκυπρίων	Ανεξαρτησία της Κύπρου	πραξικόπημα ανατροπής του Μακαρίου	εισβολή τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο	ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

I. Ο Απελευθερωτικός Αγώνας των Ελληνοκυπρίων (1955-1959)

Απόσπασμα από προκήρυξη του Αγώνα της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α.):

«Με την βοήθειαν του Θεού, με πίστιν εις τον αγώνα μας, με την συμπαράστασιν ολοκλήρου του Ελληνισμού και με την βοήθειαν των Κυπρίων, αναλαμβάνομεν τον αγώνα δια την αποτίναξιν* του Αγγλικού ζυγού** [...] Εάν οι δυνάσται*** μας δεν θέλουν να αποδώσουν την λευτεριά μας, μπορούμε να την διεκδικήσωμεν με τα ίδια μας τα χέρια και με το αίμα μας. [...] Έλληνες, όπου και αν ευρίσκεσθε, ακούσατε την φωνήν μας: Εμπρός, όλοι μαζί για την λευτεριά της Κύπρου μας.»

* απελευθέρωση ** κατοχή
*** (Αγγλοι) κατακτητές

5.98

- ▲ Ποιος είναι ο στόχος του Αγώνα των Ελληνοκυπρίων, σύμφωνα με την προκήρυξη της Ε.Ο.Κ.Α.; [5.98]

Απόσπασμα άρθρου της Εφημερίδας *Φιλελεύθερος* (11-12-1955):

«Ζωηραί διαδηλώσεις μαθητών και μαθητριών εσημειώθησαν χθες εις την Λευκωσίαν, εις τας οποίας και έλαβαν μέρος 300 μαθηταί και μαθήτριά του Παγκυπρίου Γυμνασίου, καθώς και αρκεταί εκατοντάδες εκ των άλλων Σχολών Μέσης Παιδείας... Αι στρατιωτικά και αστυνομικά δυνάμεις προέβησαν* εις αθρόας** συλλήψεις. Συνολικώς συνελήφθησαν 29 μαθηταί εξ ων 26 του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Μεταξύ των συλληφθέντων συμπεριλαμβάνοντο και 4 μαθήτριά.»

*πραγματοποίησαν **ομαδικές

5.99

- ▲ Με ποιο τρόπο συμμετέχουν οι νέοι της Κύπρου στον Απελευθερωτικό Αγώνα; [5.99]

5.100

Ο Μ. Καραολής, μαζί με τον Α. Δημητρίου, είναι οι πρώτοι αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α., οι οποίοι εκτελούνται από τις Αγγλικές Αρχές (10.5.1956)

5.101

Ο Άγγλος κυβερνήτης Χ. Φουτ παραδίδει τη διοίκηση της Κύπρου. (15.8.1960) Δεξιά και αριστερά βρίσκονται ο πρόεδρος, Μακάριος Γ', και ο αντιπρόεδρος, Κιουτσούκ Φαζίλ, του ανεξάρτητου κυπριακού κράτους

- ▲ Ποια είναι η κατάληξη του Αγώνα των Ελληνοκυπρίων; [5.101]

II. Το πραξικόπημα και η εισβολή το 1974

«Η ελληνική κυβέρνηση [...] διέταξε [...] τους Έλληνες αξιωματικούς της εθνοφρουράς* να καταλάβουν την εξουσία στην Κύπρο και να δολοφονήσουν τον Μακάριο. Έτσι στις 15 Ιουλίου (1974) οι δυνάμεις αυτές κινήθηκαν εναντίον του προεδρικού μεγάρου και άλλων στρατηγικών σημείων της Λευκωσίας και των άλλων κυριότερων πόλεων. Αιματηρές μάχες διεξήχθησαν παντού [...] Ο Μακάριος κατάφερε να διαφύγει στη Πάφο...»

Κρανιδιώτης Γ., *Το κυπριακό πρόβλημα 1960-1974*, Θεμέλιο, Αθήνα 1984, σ. 240

*ελληνική φρουρά της Κύπρου

5.102

- Σε ποιο γεγονός αναφέρονται οι πηγές; [5.102] & [5.103]
- Ποιοι συμμετέχουν σ' αυτό το γεγονός; [5.102] & [5.103]

Μακάριος Γ' (1913-1977)
Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας 1959-1977

Απόσπασμα από το Διάγγελμα του Μακαρίου στις 15 Ιουλίου 1974:

«Ελληνικό Κυπριακό λαέ! [...] Είμαι ο Μακάριος. Είμαι εκείνος τον οποίον συ εξέλεξες δια να είναι ο ηγέτης σου. Δεν είμαι νεκρός όπως η κούνια των Αθηνών και οι εδώ εκπρόσωποί της θα ήθελαν. Είμαι ζωντανός και είμαι μαζί σου, συναγωνιστής και σημαιοφόρος εις τον κοινόν αγώνα. Το πραξικόπημα της κούνιας απέτυχε...»

5.103

Ο ΛΑΟΣ ΑΠΟΔΟΚΙΜΑΖΕΙ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

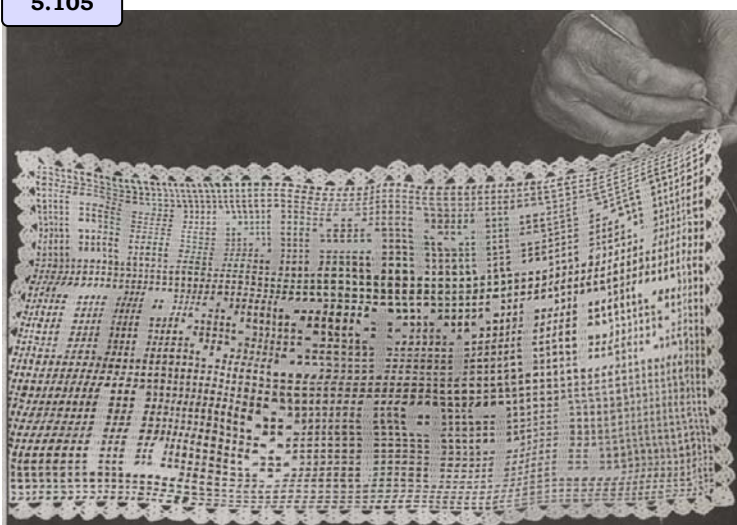
**Ένωμένος ο ελληνικός
λαός αντιμετώπιζει
μέ θάρρος τήν επίθεσιν**

Από εξώφυλλο της εφημερίδας *Τα Νέα* (28.7.1974)

5.104

- ▲ Τι ακολουθεί το πραξικόπημα εναντίον του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας; [5.104]

5.105

Εργόχειρο Ελληνοκύπριας μετά την εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο τμήμα της Κύπρου

- Ποια αποτελέσματα έχει το πραξικόπημα του δικτατορικού καθεστώτος της Ελλάδας στην Κύπρο, το 1974; [5.103] & [5.104]

- ◀ Ποιες συνέπειες έχει για τους Ελληνοκύπριους κατοίκους η εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο τμήμα του νησιού; [5.105]

- σ** ❖ Ποιο είναι το κυπριακό ζήτημα;
- ύ** ❖ Ποιες είναι οι συνέπειες του πραξικοπήματος και της εισβολής τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο;

Η ιδέα της ένωσης των ευρωπαϊκών κρατών διατυπώνεται για πρώτη φορά από τον **Ρομπέρ Σουμάν**, στις 9 Μαΐου του 1950, ημέρα που γιορτάζεται από τότε ως «Ημέρα της Ευρώπης». Το 1951, έξι ευρωπαϊκές χώρες - Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο - υπογράφουν την πρώτη Συνθήκη με στόχο την οικονομική συνεργασία μεταξύ τους. Το 1957, οι ίδιες χώρες ιδρύουν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.). Η Κοινότητα σταδιακά διευρύνεται με την είσοδο και άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Η Ελλάδα εντάσσεται το 1981.

Η Κοινότητα αλλάζει χαρακτήρα. Το 1992, αποφασίζεται στο **Μάαστριχτ** να γίνει οικονομική, νομισματική και πολιτική Ένωση. Ψηφίζεται νέα συνθήκη και η Ε.Ο.Κ. αλλάζει όνομα. Μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Το 2004, μετά την τελευταία διεύρυνση, στην Ε.Ε. συμμετέχουν πια, είκοσι πέντε ευρωπαϊκά κράτη. Από αυτά, τα δώδεκα έχουν και κοινό νόμισμα, το ευρώ.

Η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζεται σε πέντε όργανα. Το καθένα από αυτά, το **Ευρωκοινοβούλιο**, το **Συμβούλιο της Ε.Ε.**, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο** και το **Ελεγκτικό Συνέδριο**, έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες.

Οι χώρες-μέλη της Ε.Ε. προσπαθούν να χαράζουν ενιαία εξωτερική πολιτική και να λειτουργούν συλλογικά σε μια σειρά θεμάτων όπως η ειρήνη, ο πολιτισμός, το περιβάλλον. Πολλές από τις αποφάσεις της Ε.Ε. είναι δεσμευτικές για τα κράτη - μέλη της, τα οποία οφείλουν να προσαρμόζονται σ' αυτές και να τις εφαρμόζουν.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Ρομπέρ Σουμάν:

Γάλλος υπουργός εξωτερικών

Μάαστριχτ:

πόλη της Ολλανδίας, όπου, στις 7.2.1992, ψηφίζεται η πρώτη Συνθήκη της Ε.Ε.

Ευρωκοινοβούλιο:

αποτελείται από τους ευρωβουλευτές, οι οποίοι εκλέγονται, με τις ευρωεκλογές, από τους πολίτες των κρατών-μελών κάθε πέντε χρόνια

Συμβούλιο της Ε.Ε.:

γνωστό και ως συμβούλιο υπουργών, εκπροσωπεί τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών

Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

είναι αρμόδια για τη υπεράσπιση των συμφερόντων της Ε.Ε.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

διασφαλίζει την τήρηση του κοινοτικού δικαίου

Ελεγκτικό Συνέδριο:

ελέγχει τη σωστή διαχείριση των οικονομικών της Ε.Ε.

5.106

Το ευρώ αποτελεί το ενιαίο νόμισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την 1.1.2002

- ▲ Ποια στοιχεία αποτυπώνονται στη κοινή όψη του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος; [5.106]

1951	1957	1992
Συνθήκη Παρισιού για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Κοινότητας	ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.)	ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)

I. Κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.107

Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004

- Αναφέρω τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [5.107] & [5.108]

Έτος ένταξης	κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης χώρα
1951	Βέλγιο, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας (Γερμανία), Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία
1973	Δανία, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία)
1981	Ελλάδα
1986	Ισπανία, Πορτογαλία
1995	Αυστρία, Φινλανδία, Σουηδία
2004	Κύπρος, Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία

- ▲ Πότε εισέρχεται η Ελλάδα και η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση; [5.108]

5.109

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κ. Καραμανλής, υπογράφει, στις 28.5.1979, τη Συμφωνία Ένταξης της χώρας στην Ε.Ο.Κ.

- ▲ Ποιος υπογράφει και πότε τη Συμφωνία ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ.; [5.109]

II. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

5.110

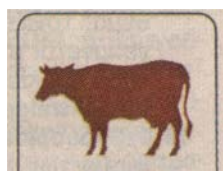
Συνεδρίαση της ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο

▲ Ποιο πολιτικό σώμα της χώρας μου μού θυμίζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο; [5.110]

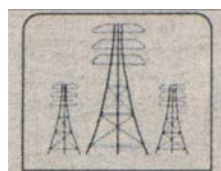
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελούν 732 ευρωβουλευτές όλων των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Οι ευρωβουλευτές εκλέγονται άμεσα από τους πολίτες κάθε κράτους-μέλους, κάθε πέντε χρόνια.
- Ο αριθμός των ευρωβουλευτών κάθε κράτους-μέλους είναι ανάλογος με τον πληθυσμό του π.χ. η Ελλάδα συμμετέχει με 24 ευρωβουλευτές.
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψηφίζει νόμους και ελέγχει την εκτελεστική εξουσία.

5.111

▲ Από ποιους αποτελείται το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο; Ποιο είναι το έργο τους; [5.111]

γεωργίας, κτηνοτροφίας & αλιείας

ενέργειας, ερευνών & τεχνολογίας

κοινωνικών υποθέσεων & απασχόλησης

νεότητας, πολιτισμού, αθλητισμού

δικαιώματα των γυναικών

περιβάλλοντος & δημόσιας υγείας

◀ Αναφέρω τα θέματα με τα οποία ασχολούνται οι Επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου; [5.112]

σ
ύ
ν
θ
ε
σ
η

- ❖ Με ποια ζητήματα ασχολείται η Ευρωπαϊκή Ένωση;
- ❖ Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση;

5.112

Έξι από τις Επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οι οποίες ασχολούνται με διάφορα ζητήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα μεγάλες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις αλλάζουν τον κόσμο, κυρίως στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες. Νέες τεχνολογίες εισβάλλουν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων και την αλλάζουν. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν καθοριστικά και τη καθημερινή ζωή στην Ελλάδα.

Η σταδιακή επέκταση της χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας απλοποιεί πολλές καθημερινές ασχολίες των ανθρώπων. Οι ηλεκτρικές συσκευές, όπως το ψυγείο, το πλυντήριο και η ηλεκτρική κουζίνα, γίνονται απαραίτητες για κάθε σπίτι. Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση ενημερώνουν και ψυχαγωγούν τους κατοίκους και των πιο απομακρυσμένων περιοχών. Οι άνθρωποι επικοινωνούν μεταξύ τους, όπου κι αν βρίσκονται, με σταθερά ή κινητά τηλέφωνα. Η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του **διαδικτύου** επιτρέπει την επικοινωνία, την ευκολότερη αναζήτηση πληροφοριών και την ταχύτερη επεξεργασία τους.

Η τελειοποίηση των σιδηροδρόμων, η εφεύρεση του αεροπλάνου και η μαζική χρήση του αυτοκινήτου, μειώνουν τις αποστάσεις. Οι άνθρωποι μετακινούνται ευκολότερα και γρηγορότερα. Η πρόοδος της τεχνολογίας επιτρέπει ακόμη και το ταξίδι στο Διάστημα. Το 1969 ο άνθρωπος περπατά στη Σελήνη.

Νέες κατακτήσεις στην ιατρική, όπως η εφεύρεση νέων φαρμάκων, επιτρέπουν τη θεραπεία πολλών ασθενειών και αυξάνουν το μέσο όρο ζωής των ανθρώπων.

Οι εξελίξεις αυτές έχουν όμως και αρνητικές συνέπειες. Οι άνθρωποι μολύνουν το περιβάλλον, σπαταλούν **φυσικούς πόρους** και δεν καταφέρνουν να μειώσουν τη φτώχεια, η οποία συνεχίζει να επικρατεί σε πολλές περιοχές του πλανήτη.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

διαδίκτυο:

(ίντερνετ) δίκτυο υπολογιστών που συνδέονται μεταξύ τους, το οποίο δίνει τη δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών

φυσικοί πόροι:

ό,τι προμηθεύεται ο άνθρωπος από τη φύση

πενικιλίνη:

το πρώτο αντιβιοτικό φάρμακο για την καταπολέμηση ιών, εφευρίσκεται από τον Α. Φλέμινγκ το 1926

μεταμόσχευση:

η αντικατάσταση ενός ανθρώπινου οργάνου, το οποίο δεν λειτουργεί κανονικά, με άλλο υγιές από άλλον άνθρωπο

Ιστοσελίδα του Τεχνικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, www.tmth.edu.gr

▲ Ποιες πληροφορίες μπορώ εύκολα να έχω από την ιστοσελίδα αυτή; [5.113]

1940	1940	1946	1950	1957	1969
έγχρωμη τηλεόραση	χρήση της πενικιλίνης	ηλεκτρονικός υπολογιστής	πρώτη μεταμόσχευση νεφρού	πρώτος τεχνητός δορυφόρος	ο πρώτος άνθρωπος στη σελήνη

I. Το αυτοκίνητο στην Ελλάδα

5.114

Το πρώτο αστικό λεωφορείο της Καλαμαριάς, που εκτελεί το δρομολόγιο Καλαμαριά-Ντεπώ (Αποθήκη) (1927)

Μαρτυρία του Σίμου Λιανίδη:

«Με χιόνια, με βροχή και τα λοιπά ξεκινούσαν οι Καλαμαριώται από δω και πηγαίνανε με τα πόδια μέχρι το Ντεπώ [...] κι απ' το Ντεπώ μπαίνανε στο τραμ, αν είχαν ένα πενηντάλεπτο να δώσουνε το εισιτήριο, ή αλλιώς πηγαίνανε με τα πόδια μέχρι κά-τω στην Εγνατία ...»

5.116

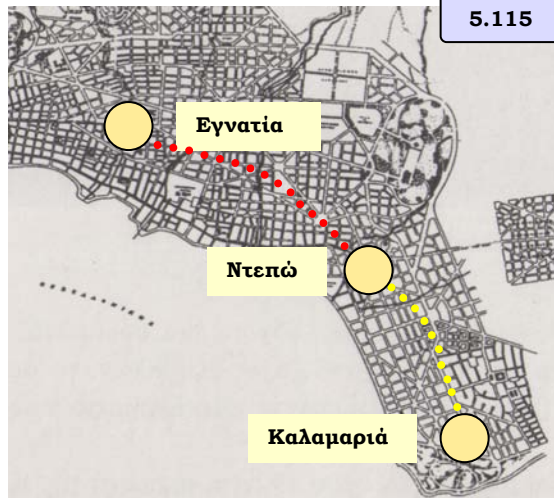
- Με ποιο τρόπο αλλάζει η ζωή των κατοίκων στην Καλαμαριά με την κυκλοφορία του αστικού λεωφορείου; [5.114-5.116]
- Εντοπίζω στο σχέδιο πόλης [5.115] το δρομολόγιο του συγκεκριμένου λεωφορείου. [5.116]

5.118

Οι φωτεινοί σηματοδότες (φανάρια) μπαίνουν στη ζωή των Αθηναίων το 1958

- ▲ Τι αλλάζει στην εικόνα της Αθήνας, κατά τη δεκαετία του 1950; [5.118]
- ▲ Γιατί τοποθετούνται οι φωτεινοί σηματοδότες; [5.118]

5.115

Σχέδιο της ανατολικής Θεσσαλονίκης (1929)

«Μέχρι το 1950 οι γυναίκες οδηγόι αυτοκινήτων μειριόντουσαν στα δάχτυλα. Τα επόμενα χρόνια όμως αυξήθηκε ο αριθμός τους [...] Το 1957 υπήρχαν 2.900 γυναίκες που είχαν πάρει δίπλωμα οδηγού. Οι περισσότερες ήταν Αθηναίες που έκαναν μάλιστα τις εμφανίσεις τους στο τιμόνι, όλο και πιο συχνά ακόμη και τις Κυριακές στις ημερήσιες εκδρομές των οικογενειών.»

Καιροφύλας Γ., *Η Αθήνα στη δεκαετία του '50*, Φιλιππούτσας, Αθήνα 1993, σ. 204-205

5.117

- ▲ Για ποιους λόγους χρησιμοποιούνται τα τροχοφόρα που αναφέρονται στις πηγές [5.116] & [5.117]

Απόσπασμα από ευθυμογράφημα του Δ. Ψαθά:

“ Ταξι, ταξι!...”

Αμ δε! Χείμαρροι ανεβαίνουν, χείμαρροι κατεβαίνουν, κοσμοπλημμύρα από δω, κοσμοπλημμύρα από κει, όλοι απορημένοι, όλοι λαχανιασμένοι, όλοι απελπισμένοι, και... περπατάς! Κόκκινο! Αμάν! Και τι να κάνεις; Στέκεσαι. Αναστενάζεις. Υπομένεις. Περιμένεις. Αναπνέεις. Ντουμάνι τα καυσαέρια, που τα νιώθεις ως τα ενδότερα της ψυχής σου. Πράσινο! Ίσια και περάσαμε, μαρς εν δυο, γρήγορα...»

5.119

- Ποιες αρνητικές συνέπειες έχει η χρήση του αυτοκινήτου, σύμφωνα με την πηγή; [5.119]

II. Η τηλεόραση στην Ελλάδα

23/2/66

5.120

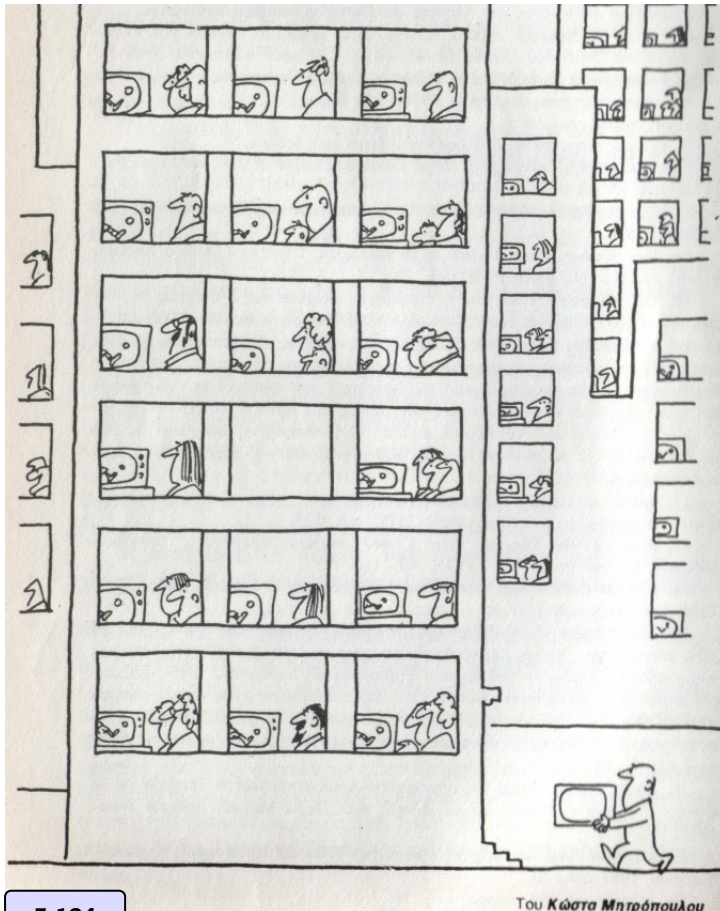
‘Η ελληνική
τηλεόραση
αρχίζει
απόψε!

«Καλησπέρα σας.

Από σήμερα το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας καθιερώνει το νέο του βραδινό ωράριο για τις τεχνικές δοκιμές του Πειραματικού Πομπού Τηλεόρασης.

Κάθε βράδυ, από τις έξι και μισή μέχρι τις οκτώ και μισή περίπου, θα μεταδίδουμε μια σειρά δοκιμαστικών εκπομπών με ποικίλο περιεχόμενο.»

- ▲ Πότε αρχίζει το καθημερινό πρόγραμμα της ελληνικής τηλεόρασης; [5.120]
- ▲ Συγκρίνω τη διάρκεια λειτουργίας του πρώτου τηλεοπτικού προγράμματος με τη σημερινή διάρκειά του. [5.120]
- Μελετώ τις πηγές και αναφέρω τα είδη των εκπομπών του προγράμματος της ελληνικής τηλεόρασης στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της. [5.121-5.123]

5.124

Του Κώστα Μητρόπουλου

- ▲ Με ποιο τρόπο παρουσιάζει ο γελοιογράφος τη διάδοση της τηλεόρασης στην ελληνική κοινωνία; [5.124]

Ο Μ. Γιαννακάκος διευθυντής του Πειραματικού Σταθμού του Ε.Ι.Ρ. αναφέρει:

«Από τη μια μεριά, ήταν το ποδόσφαιρο. Και γι' αυτό αγοράσαμε το Σεπτέμβριο του 1965 ταινίες με το Παγκόσμιο Κύπελλο. Τα αποτελέσματα ήταν πολύ εντυπωσιακά. Όπως μας πληροφορήσαν οι έμποροι, μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα αγοράστηκαν 15.000 τηλεοπτικοί δέκτες. Από την άλλη, έπρεπε να ενισχύσουμε το πρόγραμμά μας μ' ένα ακόμα στοιχείο που θα γοήτευε τις μάζες. Κι αυτό θα ήταν η προβολή ελληνικών ταινιών μεγάλου μήκους.»

5.121

5.122

Δελτίο ειδήσεων του Ε.Ι.Ρ. (1969)

«Θέλετε να διαλέξετε ποιο απορρυπαντικό σας κάνει καλύτερα; Καθίστε στην τηλεόρασή σας: Αν είσατε από τις δύσκολες θα πρέπει να παίρνετε Ε..., για τα ευαίσθητα ρούχα με λεκέδες μόνο το Α... κάνει...»

Ιορδανίδου Μ., *Η αυλή μας*, Εστία, Αθήνα 1982, σ. 35

5.123

- σ
- ύ
- ν
- θ
- ε
- σ
- η
- ❖ Ποιες είναι οι αλλαγές στην καθημερινότητα των ανθρώπων κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα;
- ❖ Ποιες είναι οι αρνητικές πλευρές των τεχνολογικών εξελίξεων;

Στην Ελλάδα, ο αθλητισμός αναπτύσσεται ιδιαίτερα μετά τους πρώτους **σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες** στην Αθήνα, το 1896. Οι άνθρωποι, αρχικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, ανακαλύπτουν τη δυνατότητα για σωματική άσκηση και ψυχαγωγία μέσα από τα «σπορ». Δημιουργούνται χώροι άθλησης, όπως γυμναστήρια, γήπεδα και στάδια. Τα γυμναστικά και τα αθλητικά σωματεία πολλαπλασιάζονται και σταδιακά περισσότεροι άνθρωποι, από διάφορες κοινωνικές ομάδες, στρέφονται στον αθλητισμό.

Από την αρχή του 20^{ου} αιώνα διοργανώνονται αθλητικοί αγώνες σε τακτά χρονικά διαστήματα και ο αθλητισμός γίνεται και θέαμα για χιλιάδες ανθρώπους. Κάποια «σπορ», όπως το ποδόσφαιρο, αποκτούν μαζικότητα και ενθουσιώδεις φιλάθλους. Η κυκλοφορία αθλητικών εφημερίδων και περιοδικών αυξάνεται, ενώ και η τηλεόραση αναμεταδίδει πολλά αθλητικά γεγονότα.

Η διοργάνωση αθλητικών αγώνων σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο δημιουργεί μια νέα ομάδα πληθυσμού, τους αθλητές. Η αθλητική δραστηριότητα σταδιακά γίνεται επάγγελμα και οι αθλητές αμείβονται. Η **ερασιτεχνική ενασχόληση** βέβαια με τα «σπορ» δεν εγκαταλείπεται και συνδέεται κυρίως με την υγεία και τον ελεύθερο χρόνο.

Η ανάπτυξη όμως του αθλητισμού έχει και αρνητικές πλευρές. Η οικονομική εκμετάλλευση των αθλητικών αγώνων και η χρήση από τους αθλητές απαγορευμένων φαρμάκων, για να πετύχουν μεγάλες επιδόσεις, είναι κάποιες από αυτές. Πρόβλημα αποτελεί επίσης και ο φανατισμός με τον οποίο κάποιοι φιλάθλοι υποστηρίζουν τις ομάδες τους καθώς και η βία που εκδηλώνεται στους αγωνιστικούς χώρους.

5.125

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες:

παγκόσμιοι αθλητικοί αγώνες, οι οποίοι διεξάγονται από το 1896, με πρότυπο τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες

σπορ:

άθληση, ψυχαγωγική σωματική άσκηση

ερασιτεχνική ενασχόληση:

η μη αμειβόμενη, μη επαγγελματική ενασχόληση

Η Βούλα Πατουλίδου, νικήτρια στο αγώνισμα των 100μ. με εμπόδια, στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Βαρκελώνης, το 1992. Είναι η πρώτη Ελληνίδα που κατακτά χρυσό ολυμπιακό μετάλλιο.

- ▲ Ποια είναι η πρώτη κορυφαία διάκριση του ελληνικού γυναικείου αθλητισμού; [5.125]

Μετάλλια Ελλήνων αθλητών και Ελληνίδων αθλητριών στους Ολυμπιακούς Αγώνες

χρυσά:

28

αργυρά:

49

χάλκινα:

34

I. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες

5.126

Το μετάλλιο των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το 1896

5.127

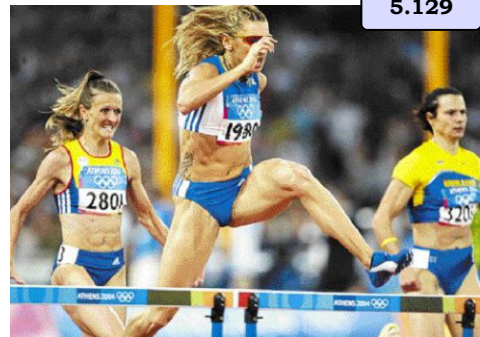
Το μετάλλιο των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το 2004

- Πόσα χρόνια μεσολαβούν για την επιστροφή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα; [5.126] & [5.127]

5.128

Η εκκίνηση αγώνα δρόμου, 100μ., στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας (1896)

5.129

Αγώνας δρόμου 400μ. με εμπόδια, στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας (2004)

- Σε ποια από τις δυο Ολυμπιάδες ανήκει καθεμιά από τις εικόνες; [5.128] & [5.129]
- Ποιες αλλαγές είναι ορατές; [5.128] & [5.129]

«Στη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων ίσχυε ο θεσμός της εκεχειρίας. Για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά την περίοδο της διεξαγωγής τους (ένα ως τρεις μήνες), οι ελληνικές πόλεις ήταν υποχρεωμένες να διακόπτουν τις εκθροπραξίες. Το Ιερό της Ολυμπίας ανακηρυσσόταν ελεύθερο και απαραβίαστο. Κανένα στράτευμα δεν επιτρεπόταν να περάσει τα όριά του, ενώ οι επισκέπτες μπορούσαν να διαβούν ακόμα και εκθρικά σύνορα. [...] Δικαίωμα συμμετοχής στους Ολυμπιακούς Αγώνες είχαν μόνο οι Έλληνες και μάλιστα οι ελεύθεροι. Αποκλείονταν δηλαδή οι ξένοι, οι δούλοι, οι γυναίκες (εκτός από τους ιππικούς αγώνες), αλλά και όσοι είχαν διαπράξει φόνο ή είχαν παραβιάσει την ιερή εκεχειρία, οι ίδιοι ή η πόλη τους.»

Μαυροματάκη Μ., *Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Καστανιώτης, Αθήνα 2002, σ. 52,56

5.130

- ▲ Σε ποιες συνθήκες διεξάγονται οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα; [5.130]
- ▲ Συμβαίνει το ίδιο σήμερα; [5.130]

II. Το ποδόσφαιρο

5.131

Αφίσα για τον ποδοσφαιρικό αγώνα ΟΦΗ – Δόξας στο Ηράκλειο, το 1958

▲ Σε ποιους απευθύνεται η αφίσα; [5.131]

Μίμης Παπαϊωάννου, ποδοσφαιριστής στις δεκαετίες 1960-70) :

«Δεν έχω πάει, ας πούμε, σχολείο, έπρεπε να πηγαίνω στα χωράφια. Αλλά είχα ταλέντο, βέβαια, στη μπάλα. Τελειώναμε απ' τη δουλειά στο χωράφι, πηγαίναμε και παίζαμε μπάλα, δεν είχαμε άλλα. Μία μπάλα είχαμε. Είτε *πάνινη*, είτε *κανονική*. Αυτό μάθαμε. Δεν υπήρχαν ούτε ηλεκτρικά παιχνίδια, ούτε τένις, ούτε μπάσκετ. Ιδέα δεν είχαμε απ' αυτά. Κλωτσούσανε οι γονείς μας ή τ' αδέρφια μας μπάλα στο γήπεδο εκεί, *στο λιβάδι*, πήραμε κι εμείς. [...] Έτσι ξεκίνησα, ας πούμε. Όμως ζυπνούσα και κοιμόμουνα με τη μπάλα.

Κακίσης Σ., *Επίθεση. Ματιές στα σπορ*, Αιγόκερως, Αθήνα xx, σ. 164

5.133

- ▲ Πώς παίζουν μπάλα τα παιδιά στα χωριά, σύμφωνα με την πηγή; [5.133]
- Είναι δημοφιλές άθλημα το ποδόσφαιρο και γιατί; [5.132-5.134]
- Ποια παιδιά ασχολούνται με το ποδόσφαιρο, σύμφωνα με τις πηγές; [5.132-5.134]

«Το ποδόσφαιρο, καθημερινός σχεδόν σύντροφος των μαθητών, που όμως τελούσαν υπό συνεχή διωγμό από τους δασκάλους, θεωρούσαν το ποδόσφαιρο κακή και ενοχλητική συνήθεια [...] Αλλά, κληρονομικό κι από το σπίτι, αφού ήταν ακριβές οι σόλες των παπουτσιών -κάπου επτά δραχμές, παρακαλώ... Και οι γείτονες, καθόλου φιλόξενοι στους μικρούς λάτρεις της στρογγυλής θεάς, τους υποδέχονταν με... μπουγγελάματα κάθε που έστρωναν δίτερμα στους χωμάτινους τότε δρόμους.»

Γαβαλάς Ν., «Τρία κόρνερ, πέναλι...», Η Καθημερινή, *Το ποδόσφαιρο που αγαπήσαμε*, Επτά Ημέρες 4.10.1998, σ. 14

5.132

▲ Πώς αντιμετωπίζεται το ποδόσφαιρο, σύμφωνα με την πηγή; [5.132]

5.134

Ποδόσφαιρο σε αθηναϊκό δρόμο κατά τη δεκαετία του 1950

σ
ύ
ν
θ
ε
σ
η

- ❖ Τι είδους άθλημα είναι το ποδόσφαιρο;
- ❖ Ποιες αλλαγές σημειώνονται στο χώρο του αθλητισμού, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα;

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα αλλάζουν σημαντικά οι τρόποι έκφρασης των ανθρώπων. Εμφανίζονται νέες μορφές τέχνης όπως είναι ο κινηματογράφος και η φωτογραφία. Ειδικά ο κινηματογράφος, η **έβδομη τέχνη**, κερδίζει σε σύντομο χρονικό διάστημα το ανθρώπινο ενδιαφέρον. Γενικά, περισσότεροι άνθρωποι ενδιαφέρονται για την τέχνη και έρχονται σε επαφή με τα πολιτιστικά αγαθά. Γνωρίζουν τις τέχνες μέσα σε χώρους πολιτισμού. Τα μουσεία, οι αίθουσες τέχνης, οι χώροι συναυλιών διαρκώς αυξάνονται. Η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως τα **φεστιβάλ**, είναι ένας γνώριμος για τους σύγχρονους ανθρώπους θεσμός.

Νέα καλλιτεχνικά και πνευματικά ρεύματα συνυπάρχουν με τις παραδοσιακές τάσεις στη λογοτεχνία, στην ποίηση, στη μουσική, στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στο θέατρο. Η νέα τέχνη δεν μιμείται πια τη φύση αλλά θέλει να εκφράσει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Συνδέεται με την καθημερινή ζωή και όσο ο 20^{ος} αιώνας φθάνει στο τέλος του, αποκτά έντονο κοινωνικό και μερικές φορές και πολιτικό χαρακτήρα. Σπουδαία θεατρικά, εικαστικά, μουσικά, λογοτεχνικά και ποιητικά έργα, όπως το «Άξιον εστί» του Οδυσέα Ελύτη, εκφράζουν κοινωνικές ανησυχίες και προβλήματα.

Στην Ελλάδα, πολλοί **άνθρωποι του πνεύματος** όσο και της **τέχνης** επηρεάζονται στο έργο τους από την τέχνη άλλων χωρών. Το ίδιο συμβαίνει και σε άλλες χώρες. Οι άνθρωποι κατανοούν σταδιακά ότι η τέχνη δεν έχει σύνορα και ο χαρακτήρας της είναι παγκόσμιος.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

έβδομη τέχνη:

έτσι ονομάζεται η τέχνη του κινηματογράφου, οι άλλες έξι είναι: η ζωγραφική, ο χορός, μουσική, η αρχιτεκτονική, η γλυπτική, η χαρακτική

φεστιβάλ:

πολιτιστικός θεσμός για την οργάνωση και τη διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων

άνθρωποι του πνεύματος:

άνθρωποι που ασχολούνται με τη Λογοτεχνία, την Ποίηση, τη Φιλοσοφία ...

άνθρωποι της τέχνης:

άνθρωποι που ασχολούνται με τη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη μουσική, το χορό, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία ...

5.135

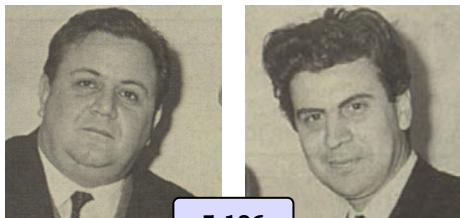
Δέντρα (τοιμμένο και φύλλα κάλυβα)
γλυπτό του Φιλόλαου (Τλούπα) (1986)
Βόλος, Νέα Παραλία

- ▲ Με ποιο τρόπο επεμβαίνει ο καλλιτέχνης στο φυσικό περιβάλλον; [5.135]

1955	1955	1960	1962	1997
Φεστιβάλ Επιδάυρου	Φεστιβάλ Αθηνών	Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης	Φεστιβάλ Τραγουδιού Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη Πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης

I. Το ελληνικό τραγούδι

5.136

Μάνος Χατζιδάκις (1925-1994) Μίκης Θεοδωράκης (1925-)

▲ *Θυμάμαι* ένα τραγούδι του Χατζιδάκι και ένα τραγούδι του Θεοδωράκη. [5.136]

Ο Μίκης Θεοδωράκης αναφέρει:

«... ο ελληνικός λαός έχει τελικά δικίο να μας ταυτίξει. Κι αυτό, γιατί θεωρώ πως η μεγαλύτερη ίσως προσφορά μας υπήρξε η συμβολή μας στην εξέλιξη και διαμόρφωση του ελληνικού τραγουδιού.»

5.137

«Άνοιξη του '61 διοργανώνονται για πρώτη φορά στα χρονικά συναυλίες ελληνικού τραγουδιού –στον *Ορφέα* του Χατζιδάκι [...] και στο *Κεντρικόν* του Μίκη, με λαϊκούς τραγουδιστές επί σκηνής- στις οποίες το κοινό συμμετέχει με ενθουσιασμό και συγκίνηση ...»

Αγγελικοπούλου Β., «Χατζιδάκις – Θεοδωράκης», Η Καθημερινή, *Ελληνική δισκογραφία*, Επτά Ημέρες 26.4.1998, σ. 20

5.138

5.139

Εξώφυλλο του δίσκου *Μυθολογία* (1966)
Μουσική: Μ. Χατζιδάκις
Ποίηση: Ν. Γκάτσος

■ Με ποιους τρόπους ο Μ. Θεοδωράκης και ο Μ. Χατζιδάκις συμβάλλουν στην εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού; [5.137-5.142]

5.140

Εξώφυλλο του δίσκου *Το Άξιον Εστί* (1964)
Μουσική: Μ. Θεοδωράκης
Ποίηση: Ο. Ελύτης

5.141

Θεατρική παράσταση (1963)

5.142

Αφίσα συναυλίας (1991)

II. Ο κινηματογράφος

«... ο κινηματογράφος όφειλε και να διασκεδάσει, να αποσπά τον θεατή από τα άλυτα προβλήματα της ζωής, να προσφέρει κάποια, μικρή έστω, νότα αισιοδοξίας. [...] Ταυτοχρόνως και σε ό,τι αφορά την επαρχία, ανοίγουν η μία μετά την άλλη οι κινηματογραφικές αίθουσες, προσφέροντας στο κοινό τη φθηνότερη και λαϊκότερη διασκέδαση, μετά τη σταδιακή εξαφάνιση του Καραγκιόζη και των θεατρικών μπουλουκιών.»

Λαμπρινός Φ., «Κινηματογράφος, η εποχή της καταξίωσης», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, Αθήνα 2004, τ.9, σ. 217

5.143

- ▲ Ποιος είναι ο ρόλος του κινηματογράφου στη ζωή των Ελλήνων στα μεταπολεμικά χρόνια; [5.143]

5.146

«Είναι ένας τρελός .... Βέγγος» (1965)

5.147

Ο κινηματογράφος «Τιτάνια» στα Ιωάννινα (δεκαετία του 1960)

- Ποιες κινηματογραφικές ταινίες διαφημίζονται; [5.144-5.147]
- *Θυμάμαι* κάποιες ελληνικές ταινίες, τις οποίες έχω δει στην τηλεόραση. [5.144-5.147]

5.144

«Η θεία από το Σικάγο» (1957)

5.145

«Κυριακάτικο ξύπνημα» (1954)

Κινηματογραφικές αίθουσες στην Ελλάδα	
1951	180
1956	350
1961	565
1964	749
1966	830

Πηγή: The European Centre for Research and Information on Film and Television

5.148

- Ποια στοιχεία των πηγών μαρτυρούν το δημοφιλή χαρακτήρα του κινηματογράφου στις δεκαετίες του 1950 και του 1960; [5.143] & [5.147] & [5.148]

σ
ύ
ν
θ
ε
σ
η

- ❖ Με ποιους τρόπους οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό, στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα;
- ❖ Με ποιες μορφές τέχνης ψυχαγωγούνται οι άνθρωποι κατά τον 20^ο αιώνα;

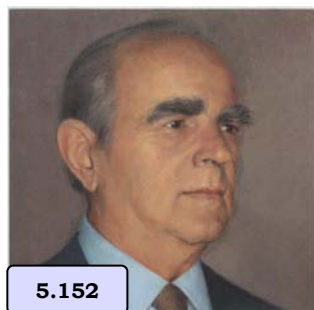

Τον 20^ο αιώνα αλλάζει η φυσιογνωμία του ελληνικού κράτους. Με τους Βαλκανικούς και τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο διπλασιάζονται τα ελληνικά εδάφη και πολλές πόλεις ενσωματώνονται στην Ελλάδα. Με τη Συνθήκη της Λωζάννης και την ανταλλαγή των πληθυσμών, το ελληνικό κράτος ρυθμίζει οριστικά το ζήτημα των συνόρων του με την Τουρκία και ομογενοποιείται εθνικά. Ο πληθυσμός του ενισχύεται. Χιλιάδες πρόσφυγες αναγκάζονται, όμως, να εγκαταλείψουν τον τόπο τους και τα υπάρχοντά τους σε συνθήκες απάνθρωπες. Όταν έρχονται στην Ελλάδα, είναι υποχρεωμένοι να δουλέψουν σκληρά για να επιβιώσουν.

Τα χρόνια ανάμεσα στους δυο παγκόσμιους πολέμους το ελληνικό κράτος όπως και άλλα ευρωπαϊκά κράτη, προσπαθούν να ανασυγκροτηθούν και να αποφύγουν τις πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ τους. Δεν το καταφέρνουν όμως. Σε κάποια ευρωπαϊκά κράτη, όπως είναι η Ιταλία και η Γερμανία, επικρατούν φασιστικά καθεστώτα, με επιθετικές βλέψεις για τον υπόλοιπο κόσμο. Ο πόλεμος δεν αργεί να ξεσπάσει, το 1940, και έχει τρομακτικές συνέπειες. Χιλιάδες άνθρωποι χάνουν τη ζωή τους, στα μέτωπα του πολέμου αλλά και στις πόλεις και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης που δημιουργούν οι Γερμανοί για να εξολοθρεύσουν μαζικά τους πολιτικούς τους αντιπάλους και τους Εβραίους. Η Ελλάδα συμμετέχει και σ' αυτόν τον πόλεμο εναντίον του φασισμού και περνά δύσκολες στιγμές κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Είναι όμως περήφανη για την αντίσταση που προβάλλει στους κατακτητές.

Η χώρα απελευθερώνεται με το τέλος του πολέμου. Δε χαιρέται όμως την απελευθέρωσή της, το 1944, αφού ακολουθεί ένας άλλος, εμφύλιος αυτήν τη φορά, πόλεμος που οι συνέπειές του σημαδεύουν την Ελλάδα για πολλά χρόνια.

Η μεταπολεμική Ελλάδα προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές της από τους πολέμους. Έχει επίσης ν' αντιμετωπίσει κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα, που αναγκάζουν πολλούς ανθρώπους να μεταναστεύσουν. Καλείται ακόμα να λύσει το κυπριακό ζήτημα, την ανεξαρτησία της Κύπρου, που είναι έως το 1960 υπό αγγλική κατοχή.

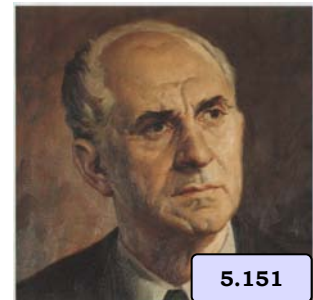
Κωνσταντίνος Καραμανλής
1907-1998

Η δικτατορία του 1967 ανακόπτει την πορεία εκδημοκρατισμού και εξευρωπαϊσμού της χώρας. Περιπλέκει επίσης την κατάσταση στην Κύπρο. Με την πτώση της Χούντας και την αποκατάσταση της δημοκρατίας, η Ελλάδα εντάσσεται στη σύγχρονη δημοκρατική Ευρώπη.

Δυο παγκόσμιοι πόλεμοι σημαδεύουν την ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία του 20^{ου} αιώνα και πολλές αλλαγές στα σύνορα των κρατών, στη φυσιογνωμία των πόλεων, στην καθημερινότητα των κατοίκων. Η Ελλάδα κυρίως μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, γίνεται σταδιακά ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος και εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.150

5.151

Γεώργιος Παπανδρέου
1888-1968

απαντώ για τη σημασία των ιστορικών όρων:

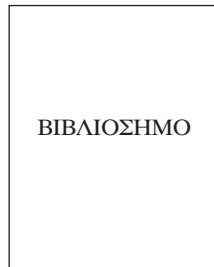
- ✓ εκδημοκρατισμός
- ✓ παγκόσμιος πόλεμος
- ✓ προσφυγιά
- ✓ εργατικό κίνημα
- ✓ Κατοχή
- ✓ Εθνική Αντίσταση
- ✓ Εμφύλιος πόλεμος
- ✓ Δικτατορία
- ✓ πραξικόπημα
- ✓ μεταπολίτευση
- ✓ ευρωπαϊκή διεύρυνση

...στην Ελλάδα του 20^{ου} αι.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ: Deschamps G., Η Ελλάδα σήμερα. Οδοιπορικό 1890, μτφ. Α. Δαούτη, Τροχαλία, Αθήνα 1992: (4.42:199) / InLife, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Αθήνα 2000. (cd-rom) (5.64) / Morgenthau H., Η αποστολή μου στην Αθήνα, μτφ. Σ. Κασεσιάν, Τροχαλία, Αθήνα 1994: (5.40:108), (5.41:65), (5.45:91) / Ντέλα Κοντανίν Σ.Μ., Ταξίδια στον Αμαζόνιο, μτφ. Ν. Πέππα, Αίολος, Αθήνα 1992: (1.11:80-81) / Rom-multimedia, 100 χρόνια Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2000: (5.125a) / Αβδελλά Ε. – Ψαρρά Α.(επιμ.), Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του μεσοπολέμου, Γνώση, Αθήνα 1985: (5.52:504), (5.54:παρ.) / Αγραφιώτου-Ζαχοπούλου Π., Ποιότης εξαιρετική. Εντίμως & εντίπως στις εφημερίδες 1912-1972, Ιανός, Θεσσαλονίκη 1999: (5.144:81) / Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, <http://www.ana.gr> (5.126), (5.127) / Ακτοόγλου Ι., Χρονικό μικρασιατικού πολέμου 1919-1922, Τροχαλία, Αθήνα 1998: (5.39:323) / Αλιμπέρτη Σ., Αι ηρωίδες της Ελληνικής Επανάστασης, Αθήνα 1933 (3.30) / Αναστασιάδης Γ.(επιμ.), Το Εργατικό – Συνδικαλιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Θεσσαλονίκη 1997: (5.58:157) / Αρχείο Ραδιοφώνου, Η Ελλάδα στον β' παγκόσμιο πόλεμο 1940-1944, ΕΡΤ, Αθήνα 2000: (5.60:28), (5.62:43) / Βερολίνο 1945. Η πτώση της χιτλερικής Γερμανίας, Στρατιωτική Ιστορία, Περισκόπιο, Αθήνα 2005: (5.66:99) / Γραφή η μνήμη των ανθρώπων, Ανακαλύψεις Δελθανάση, Αθήνα 1994: (1.4:103) / Εθνική Πνακοθήκη – Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου & Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα – Μόναχο. Τέχνη και πολιτισμός στη νέα Ελλάδα, Αθήνα 2000.: (3.26:330), (3.28:403), (3.29:408) / Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού, Αθήνα 1998: (2.47:105) / Ελευθεροτυπία, Το αυτοδίοικητο της Εκκλησίας και ο Φαρμακίδης, Τα Ιστορικά 6.7.2000: (4.2:26) / Ελευθεροτυπία, Αναγέννηση, Τα Ιστορικά 3.5.2001: (1.27:3) / Ελευθεροτυπία, Η ελληνική αεροπολία, Τα Ιστορικά 31.7.2003: (4.43:14) / Ενα νόμισμα για την Ευρώπη. Από το ηλεκτρο στο ευρώ, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2001: (5.106:64), (5.110:73) / Ευρωπαϊκή Ένωση, <http://europa.eu.int> / Εφημερίδα Το Βήμα www.tovima.dolnet.gr (5.129) / Η Θεσσαλονίκη του 18^{ου} αιώνα. Τα πριν και τα μετά. Η φωνή των εικόνων, Θεμέλιο, Αθήνα 1996: (2.33:81), (2.35:119) / Η Καθημερινή, 30 χρόνια ελληνική τηλεόραση, Επτά Ημέρες 10.3.1996: (5.122:9) / Η Καθημερινή, Ελευθέριος Βενιζέλος. 60 χρόνια από το θάνατό του, Επτά Ημέρες 8.12.1996: (5.2:11) / Η Καθημερινή, Ελλάδα – Ενωμένη Ευρώπη. Μια σχέση πενήντα χρόνων, Επτά Ημέρες 10.5.1998: (5.112a,b,c,d,e,f:27) / Η Καθημερινή, Έλληνες Ολυμπιονίκες από τον Σπύρο Λούη στον Πύρρο Δήμα, Επτά Ημέρες, 18.7.2001: (5.125:28) / Η Καθημερινή, 100 χρόνια Ολυμπιακοί Αγώνες, Επτά Ημέρες 31.3.1996: (5.128:20) / Η Καθημερινή, 90 χρόνια Βαλκανικοί πόλεμοι, Επτά Ημέρες 20.10.2002: (5.15:3) / Η Καθημερινή, Έλληνες στη Γερμανία, Επτά Ημέρες 13.12.1998: (5.86:6) / Η Καθημερινή, Ελληνική δισκογραφία, Επτά Ημέρες 26.4.1998: (5.136a,b:20) / Η Καθημερινή, Η Ελλάδα τον 20^ο αιώνα: 1950-1960, Επτά Ημέρες 28.11.1999: (5.100:20) / Η Καθημερινή, Η Ελλάδα τον 20^ο αιώνα: 1965-1970, Επτά Ημέρες 12.12.1999: (5.83:23) / Η Καθημερινή, Λευκωσία, η διχοτομημένη πρωτεύουσα, Επτά Ημέρες 10.8.1997: (5.105:2) / Η Καθημερινή, Ρήγας Φεραΐος, Επτά Ημέρες 22.3.1998: (2.50:13) / Η Καθημερινή, Το ποδόσφαιρο που αγαπήσαμε, Επτά Ημέρες 4.10.1998: (5.134:1), (5.131:20) / Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} αιώνα. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, ΤΑ ΝΕΑ – Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002: (5.67:203), (5.67a:εξωφ.) / Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975-2000: τ.Ι': (2.5:224-225), (2.7:155), (2.13:55), (2.27:450), (2.31:241), (2.39:164) τ.ΙΑ': (2.4:215), (2.11:202), (1.28:369), (2.41:146), (2.46:444), (2.22b:165), (2.22c:205), (2.22d:276) τ.ΙΒ': (3.12:445), (3.13a:241), (3.20:245), (3.22:393), (3.29b:115), (3.29c:283), (3.29d:81), (3.29e:), (3.29g:293) (3.35:137), (3.67:214) τ. ΙΓ': (4.3:92), (4.19:352), (4.43:96) τ. ΙΔ': (4.6:265), (4.8:261), (4.16:239), (4.18:246) τ.ΙΕ': (5.25:87), (5.26:139), (5.29:119) τ.ΙΣΤ': (5.70:27), (5.74:38), (5.75:103), (5.87:268) (5.96:281), (5.101:467), (5.109:342), (5.151), (5.152:εξωφ.) / Ιστορία νεότερη και σύγχρονη, Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1980: (1.5:61) / Ιστορία νεότερη και σύγχρονη, Γ' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003(ΙΒ): (1.14:80), (1.14b:81), (1.14c:81), (1.14d:81), (1.23:97), (5.21:52), (5.22:63) / Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565-1815, Β' Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003: (1.10:125), (1.22:176), (1.26:177), (1.27:118) / Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού, Η Καλαμαριά στο Μεσοπόλεμο (1920-1940). Πρόσφυγες. Δημιουργώντας τη νέα Πατρίδα, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1998: (5.46:32), (5.49:29), (5.114:88), (5.115:208) / Ιωάννου Γ., Η Αθήνα μέσα από καρτ ποστάλ του παρελθόντος, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2001: (4.52:101) / Κairoφύλας Γ., Η Αθήνα στη δεκαετία του '50, Φιλιππότης, Αθήνα 1993: (5.81), (5.118) / Καλαφάτη Ε., Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1829, Αθήνα 1988: (3.57:81) / Καραχρήστος Σ., Ελληνικές αφίσες, Κέδρος, Αθήνα 1984: (5.11:44), (5.92:244), (5.141:130) / Κιουμουρτζιάν Ι.Τ., Οδοιπορικό στην Πόλη του 1680, μτφρ. Σ. Μπόζη, Τροχαλία, Αθήνα 1992: (2.37:124) / Κλιάφα Μ.(επιμ.), Σιωπηλές φωνές. Μαρτυρίες Θεσσαλών για τον 20^ο αιώνα, Καστανιώτης, Αθήνα 2000: (5.7:27) / Κλιάφα Μ., Θεσσαλία 1881-1981, εκατό χρόνια ζωής, Κέδρος, Αθήνα 1983: (5.8:26) / Κόκκινος Δ., Η ελληνική επανάσταση, Μέλισσα, Αθήνα 1969, τ.6: (3.46, 3.49) / Κορνάρος Β., Ερωτόκριτος, Ερμής, Αθήνα 1990 (2.28) / Κυνηγού-Φλάμπουρα Μ., Θεόφιλος, Μαλαματένιος αργαλιός κι ελεφαντένιο χτένι, Εξάντας, Αθήνα 1979: (3.19) / Κυρ, Καστρί ενταύθα, Κάκτος, Αθήνα 1983: (5.78) / Κωφός Ευ., Η Ελλάδα και το ανατολικό ζήτημα 1875 – 1881, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2001: (4.22:292) / Λαμπρία-Καβαβαδία Ε., Μέρες του '74: σελίδες της μεταπολίτευσης, Ποταμός, Αθήνα 2002: (5.104:29) / Λιάβας Λάμπρος(επιμ.), ... και με φως και με θάνατον ακαταπαύστως, Οργανισμός Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, Αθήνα 1994: (2.30:52) / Λογοθέτης Γ., Μίκης Θεοδωράκης Θρησκεία μου είναι η Ελλάδα, Άγκυρα, Αθήνα, 2004: (5.142:183) / Λούβη Λ., Περιγέλωτος Βασίλειου, Εστία, Αθήνα 2002: (4.23:230) / Μαίλης Σ. Α., Μικρασιατικά παράλια. Από τον Πόντο στη Μεσόγειο. Επιστολικά Δελτάρια 1880-1920, Rodos Image, Ρόδος 1998: (5.34:45), (5.35:204), (5.38:101), (5.38:143) / Μητρόπουλος Κ., Η κοινωνία της αφθονίας, Ερμής, Αθήνα 1974: (5.124) / Μπαχαριάν Α. – Ανταίος Π., Εικαστικές μαρτυρίες: Ζωγραφική, Χαρακτική στον πόλεμο στην κατοχή και την αντίσταση, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 1987: (5.69:140) / Μυθολογία (1966), Μουσική: Μ. Χατζιδάκις Ποίηση: Ν. Γκάτσος, (2002): CD (EMI: MINOS EMI) (5.139) / Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004 www.athens2004.gr (5.125b) / Νέα Δομή, Δομή, Αθήνα 1996: τ.3: (4.43e:186), τ.20: (1.14a:183), τ.24: (3.56:51), τ.33: (1.16:147) / Παναγιωτόπουλος Β.(επιμ.), Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003-2004: τ.2: (2.17:75), (2.19:78), (2.42:115), (2.51:363), (2.52:239), (3.2:115), (3.3:21) τ.3: (3.11:21), (3.17:73), (3.21:465), (3.34:331), (3.39:111), (3.41:282), (3.42:285), (3.43:349), (3.53:26), (3.54:143), (3.63:247), (3.29f:95), (3.29a:64) τ.4: (4.6:196-197) τ.5: (4.24:56), (4.29:55), (4.61:51) τ.6: (5.5:113), (5.30:85) τ.8: (5.72:119), (5.73:146) τ.9: (5.77:76), (5.102:98), (5.145:219) / Παπαγιαννόπουλος Α., Ιστορία της Θεσσαλονίκης, Ρέκος, Θεσσαλονίκη 1993(2): (5.19:439) / Πόρτολος Δ. (επιμ.) Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1996: (4.45:192), (4.53:187), (4.54:184) / Πετράς Σ., Θέατρα και Θεατρίνοι της Παλιάς Αθήνας, Αθήνα χ.χ.: (4.58:48) / Σκουλάς Η., Οχι κυρά μου, όχι, Ηριδανός, Αθήνα 1973: (5.90) / Σολδάτος Γ., Ένας άνθρωπος παντός καιρού, Αιγόκερως, Αθήνα 2000: (5.146:274) / Σφραγίδες Ελευθερίας 1821-1832, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα 1983: (3.7) / Τα μεγάλα μουσεία του κόσμου, Φλωρεντία: Ουφίτσι, Mondadori-Φυτράκης, Αθήνα 1969: (1.2:68-69) / Τα παλιά σινεμά http://users.otenet.gr/~olyffest/gr_eparxia_ioannina_Titania.htm (5.147) / Το Αξιόν Εστί (1964) Μουσική: Μ. Θεοδωράκης Ποίηση: Ο. Ελύτης (1987) CD (EMI: MINOS EMI) (5.140) / Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης <http://www.tmth.edu.gr> (5.113) / Τόπος και εικόνα. Χαρακτικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα 18^{ου} αι., Ολκός, Αθήνα 1979-1985, τ.1: (2.22e:126) τ.2: (2.15:89), (2.22:97), (2.23:110) τ.3: (2.26:216) τ.6: (2.25:110) τ.7: (2.16:182) (2.22a 188) / Τραυλός Ι. & Κόκκου Α., Ερμούπολη η δημιουργία μιας νέας πόλης στη Σύρο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδας, Αθήνα 1980: (3.50:πίν.8^ο), (3.51: πίν.3^ο) / Φάσης Γ., Πολυτεχνείο '73, Καστανιώτης, Αθήνα 1985, (5.93:εξώφ.), (5.94:52) / Φωτιάδης Δ., Η Επανάσταση του 21, Ν. Βότση, Αθήνα 1977(2), τ.Α': (2.45:335), (3.48:429) / Φωτόπουλος Δ., Το ένδυμα στην Αθήνα στο γύρισμα του 19^{ου} αιώνα, Ε.Λ.Ι.Α, Αθήνα 1999: (4.34:388), (4.50:120) / Χατζή Γ., Έλληνες Ζωγράφοι, 19^{ος} αιώνας, Κέδρος, Αθήνα 1988: (3.18:20) / Χατζηιωσήφ Χ.(επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι. Οι απαρχές 1900-1922, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999-2002, τ.Α' 1 (4.32:63), (4.43f:208), (4.43c:224), (4.51:61), (5.18:289) (4.43a:127) τ.Α' 2: (4.39:225), (4.40:191) τ.Β' 1: (5.53:347), (5.56:325) / Χατζηπατέρας Κ. - Φαφαλιού Μ., Μαρτυρίες 40-41, Κέδρος, Αθήνα, 1982: (5.63:117) / Χρήστου Χ., Ελληνική Ζωγραφική 1832-1922, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1981: (3.13: πιν.143) / Χρήστου Χ., Ελληνική Τέχνη, Νεοελληνική Χαρακτική, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994: (5.68:150) / Χρήστου Χ., Ελληνική Τέχνη, Νεοελληνική Γλυπτική, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1993: (5.135:156).

Θέμα εξωφύλλου: Σκαρίφημα αλόγου στην προσπάθεια εκκίνησης ή άλματος. Παραπέμπει στη ζωοφόρο του Παρθενώνα και συγχρόνως αποτελεί αισιόδοξο μήνυμα στην αρχή μιας νέας εποχής, σύμβολο δύναμης και ομορφιάς. Το κείμενο στο φόντο είναι αυτόγραφο σπάραγμα του Διονυσίου Σολωμού: ίχνος γραφής πολιτισμού και ελπίδας για έναν καλύτερο κόσμο. (Γ. Λαζόγκας)

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιοσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει βιβλιοσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α')

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιονδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.